

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук

Олени Єгорівни Кулик на дисертацію ОЛЬГИ ГРИГОРІВНИ ВОРОН

«Управління розвитком інформаційної культури директора

загальноосвітнього навчального закладу в післядипломній освіті»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

(доктора філософії) за спеціальністю 13.00.06 – теорія та методика

управління освітою

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Формування інформаційного суспільства, забезпечення конкурентоспроможності освітньої галузі України актуалізує проблему ефективного використання в управлінському процесі інформаційно-комунікаційних технологій, адже вони відіграють важливу роль у забезпеченні інноваційного розвитку суспільства. Процеси глобалізації, євроінтеграції українського суспільства викликають потребу в реформуванні освітньої галузі. Особливо це на часі для системи післядипломної освіти, яка потребує нових стандартів і правового окреслення її ролі в професійному розвитку фахівців, передусім керівників освітніх установ. Концепція Нової української школи передбачає перехід до якісного інформаційного освітнього середовища, яке неможливо здійснити без директора загальноосвітнього навчального закладу, який є лідером ініціювання та впровадження новацій.

Концептуальні положення щодо зростання ролі інформаційної компетентності та інформаційної культури директора закладу освіти знайшли відображення у Законах України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про інформацію» (1992 р.), проекті Закону «Про повну загальну середню освіту» (2018 р.), Законі України «Про Національну програму інформатизації» (2016 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 р. (2013 р.), Коцепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. (2016 р.), проекті Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про Національну програму інформатизації"» (2018 р.).

Виходячи із зазначеного, дисертаційне дослідження О. Г. Ворон є актуальним і перспективним, оскільки розкриває проблему розвитку інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу в післядипломній освіті, що, безумовно, має вплив на розвиток інформаційної культури педагогічного та учнівського колективів очолюваного ним закладу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У дисертаційному дослідженні чітко представлено науковий апарат: визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, науково обґрунтовано методологічні та теоретичні засади дослідження. Аналіз дослідницьких матеріалів, викладених у дисертації, авторефераті та статтях за темою дослідження, а також документів щодо апробації його результатів свідчать про методологічну зрілість, високий рівень компетентності дисертантки, досконале володіння методами наукового пошуку та її соціальну відповідальність і зрілість.

Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими, базуються на узагальненні достатньої кількості наукової літератури та забезпечуються чіткістю і достовірністю методологічних і теоретичних вихідних позицій щодо управління розвитком інформаційної культури директора ЗНЗ в післядипломній освіті з орієнтацією на сучасні досягнення філософії, психології, педагогіки, менеджменту.

Вважаємо, що дисертанткою цілком виправдано використано методи наукового дослідження: теоретичні, до яких віднесено логіко-системний і структурно-функціональний аналіз наукової літератури що уможливило ґрунтовне вивчення загальних теоретичних питань досліджуваної проблеми (аналогія, моделювання, порівняння, систематизація, узагальнення, синтез); емпіричні: анкетування, тестування, інтерв'ювання, бесіда з метою дослідження стану розробленості проблеми та порівняння результатів дослідження для виявлення ефективності розробленої моделі; методи математичної статистики для відстеження зростання рівня інформаційно культури директора ЗНЗ в умовах упровадження авторської моделі. Методологічний рівень автора дозволив коректно використати згадані

методи, що посилює практичне значення отриманих дослідницьких результатів.

Достовірність отриманих результатів підтверджується репрезентативністю статистичної вибірки; поєднанням кількісного та якісного аналізів дослідницьких матеріалів; результатами впровадження розроблених автором моделі та навчально-методичного комплексу.

Наукова новизна результатів дослідження.

Ознайомлення з дисертацією О. Г. Ворон дає змогу констатувати, що здійснене дослідження становить вагомий науковий внесок у педагогічну науку щодо управління розвитком інформаційної культури директора ЗНЗ в післядипломній освіті. Наукова новизна аналізованого дисертаційного дослідження полягає в тому, що:

- вперше у вітчизняній педагогічній науці здійснено аналіз проблеми управління розвитком інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу в післядипломній освіті;

- розроблено, обґрунтовано та експериментально перевірено модель управління розвитком інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу в післядипломній освіті;

- уточнено зміст основних понять дослідження: «інформація», «культура», «інформаційна культура директора загальноосвітнього навчального закладу»;

- удосконалено зміст управління розвитком інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу в післядипломній освіті;

- набули подальшого розвитку зміст, форми і методи розвитку інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу в післядипломній освіті.

Практичне значення отриманих результатів.

Безсумнівно, практичне значення роботи полягає у впровадженні в процес підвищення кваліфікації науково-методичного комплексу розвитку інформаційної культури директорів загальноосвітніх навчальних закладів у післядипломній освіті, що містить навчально-тематичний план, програму спецкурсу «Інформаційна культура керівника закладу освіти», словник із освітнього менеджменту, курс лекцій, практикуми, семінари, методичні

рекомендації щодо впровадження моделі управління розвитком інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу в післядипломній освіті.

Про результативність дисертаційного дослідження О. Г. Ворон свідчать також довідки про впровадження його результатів у навчальний процес закладів вищої та післядипломної педагогічної освіти: Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-16/670 від 25.06.2018 р.); Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 612 від 02.07.2018 р.); Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 478/02-13 від 08.06.2018 р.); КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» (довідка № 01-23/360 від 23.06.2018 р.); ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» (довідка № 01-02/405 від 27.06.2018 р.).

Джерельна база наукового дослідження ретельно систематизована, охоплює сучасні літературні й документальні джерела, що свідчить про всебічну обізнаність автора з різними сучасними типами джерел, в яких відображено матеріали досліджуваної проблеми. Заслуговує позитивної оцінки те, що із 283 використаних джерел 8 англійською мовою. Автором проаналізовано законодавчі й нормативно-правові акти, інші документальні джерела, зокрема: вітчизняні й зарубіжні наукові праці, енциклопедичні видання, статистичні довідники, словники, Інтернет-ресурси тощо.

Матеріали та результати дослідження можуть бути використані керівниками і науково-педагогічними, педагогічними працівниками закладів післядипломної освіти, керівними кадрами освітніх установ та тими, хто досліджує проблему інформаційної культури керівників.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів дисертаційного дослідження.

Основні теоретичні положення, висновки і результати дисертаційного дослідження опубліковано автором у 15 друкованих працях (14 одноосібних). Варто відзначити, що 12 із них надруковано О. Г. Ворон у наукових виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз, 1 праця – в науковому виданні іноземних держав і 2 – в наукових періодичних виданнях України. Основні положення дисертації широко апробовано під час

міжнародної, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференцій, міжрегіональних кафедральних засідань, семінарів-практикумів.

У висновках до трьох розділів здійснено відповідні узагальнення, викладено теоретичні положення й отримані результати. Зазначаємо важливість і актуальність розробленого і апробованого автором навчально-методичного комплексу щодо запровадження моделі управління розвитком інформаційної культури директора ЗНЗ в післядипломній освіті. Науково обґрунтоване узагальнення і представлення теоретичного, експериментального, статистичного матеріалів відповідає темі дисертаційного дослідження, його об'єкту, предмету, визначеній меті. Зміст дисертаційної праці О. Г. Ворон відображає поетапність і глибину виконання дослідницьких завдань. Загальні висновки до дисертації свідчать про цілісність і логічну завершеність дослідження і його відповідність окресленим завданням.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації.

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам. Зазначимо, що в тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати й висновки здійсненого О. Г. Ворон дослідження. Автореферат дисертації повною мірою відображає його зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано автором відповідно до плану науково-дослідної роботи ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України в межах наукової теми кафедри педагогіки, управління та адміністрування Навчально-наукового інституту менеджменту та психології з теми «Підготовка конкурентоспроможних фахівців в умовах освітніх змін» державний реєстраційний номер РК 011U002378).

Тему дослідження затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (протокол № 7 від 15 жовтня 2014 року) і узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових

досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 9 від 23 грудня 2014 року).

Оцінка основного змісту дисертації та її структури

Заслуговує схвалення обґрунтованість структури дисертації, яка представлена вступом, трьома розділами, висновками до розділів, загальними висновками, списком використаних джерел, додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії).

У вступі здобувачкою обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, подано концептуальні основи дослідження, охарактеризовано методи й етапи його виконання, розкрито наукову новизну дослідження, його теоретичну та практичну значущість, наведено дані щодо апробації результатів педагогічного дослідження та представлено результати експерименту.

У першому розділі на основі аналізу психологічних, педагогічних, філософських, управлінських наукових праць, нормативно-правового забезпечення освітньої галузі автором уточнено зміст понять «інформація», «культура» «інформаційна культура директора загальноосвітнього навчального закладу». Останнє в п. 1. 1 та у висновках до першого розділу представлено як інтеграційну, багаторівневу, професійно значущу характеристику особистості керівника, що формується завдяки системній поетапній підготовці й виражається в наявності ціннісного ставлення до управлінської діяльності в інформаційному світогляді, інформаційній грамотності та компетентності, комунікативності, культурі пошуку, обробки та передавання інформації.

На основі аналізу теорії та практики О. Г. Ворон визначено організаційно-педагогічні умови, що забезпечують розвиток організаційної культури директора ЗНЗ у післядипломній освіті. Їх автор об'єднав у чотири групи (с. 73–74). Чинниками, що впливають на управління розвитком інформаційної культури директорів загальноосвітніх навчальних закладів в післядипломній освіті визначено: у педагогічній практиці шляхом забезпечення інноваційності змісту підвищення кваліфікації керівників закладів освіти за умови поєднання управлінського і методичного супроводів

у єдиному інформаційно-освітньому середовищі: неперервна післядипломна освіта, науково-методична діяльність і самоосвіта, що здійснюються у результаті планованого управління розвитком інформаційної культури директорів загальноосвітніх навчальних закладів (с. 74–75).

У другому розділі цінними, на нашу думку, є визначення О. Г. Ворон етапів управління розвитком інформаційної культури директора ЗНЗ у процесі підвищення кваліфікації в закладах післядипломної освіти складається. На думку автора, зазначений процес управління складається з послідовних і цілеспрямованих дій, направлених на активізацію компонентів інформаційної культури, що містить такі етапи:

1) діагностування рівня сформованості інформаційної культури директора навчального закладу за її основними компонентами;

2) диференційований підхід до підвищення кваліфікації кожної групи слухачів за рівнем інформаційної культури (за результатами вхідного діагностування);

3) відпрацювання системи вправ та індивідуальних завдань з розвитку інформаційної культури за кожним з її компонентів;

4) складання індивідуальних програм розвитку інформаційної культури у міжкурсовий період підвищення кваліфікації.

Автором дисертаційного дослідження розглянуто відмінність між поняттями «інформаційна культура» та «інформаційна грамотність» (с. 104–105), а також «інформаційна свідомість» та «інформаційна компетентність», «медіаграмотність» (с. 110–111).

Заслуговують на увагу представлені на рис. 2.1 компоненти інформаційної культури, а також процес розвитку інформаційної культури директора ЗНЗ в післядипломній освіті (рис. 2.2).

Беззаперечну цінність роботи становить розроблена модель (рис. 2.4) та її характеристика у п. 2.2.

Практичним і цінним напрацюванням автора дисертаційного дослідження є авторське бачення діяльності «Школи менеджерів», мета і зміст діяльності якої представлено О. Г. Ворон у п. 2.3.

На с. 133–134 автором представлено умови, що необхідні для забезпечення ефективного управління процесом розвитку інформаційної

культури директора загальноосвітнього навчального закладу в післядипломній освіті, а саме:

I. Нормативно-організаційні: розроблення та впровадження державних стандартів щодо інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу, забезпечення його готовності до компетентно-професійної діяльності в нових полікультурних умовах.

II. Загальнопедагогічні: забезпечення ефективності процесу розвитку рівня сформованості інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу; актуалізація можливостей навчальних планів із метою забезпечення розвитку інформаційної культури на основі актуальних та прогнозованих (очікуваних) рівнів; стимулювання процесу їх самоактуалізації, самоаналізу і саморозвитку.

III. Методико-технологічні: наявність компетентних педагогічних дій у післядипломній освіті; якісне співвідношення методів і форм роботи; емоційно-оцінні відносини між суб'єктами процесу управління розвитком інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу від атестації до атестації.

IV. Загальносоціальні: потреба в комунікативних, поінформованих керівниках, здатних працювати в нових полікультурних умовах; забезпечення престижності високого рівня інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу.

Третій розділ дисертаційного дослідження О. Г. Ворон присвячено експериментальній перевірці ефективності практичного впровадження розробленої моделі управління розвитком інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу в післядипломній освіті.

Автором подано детальний опис етапів експериментального дослідження, що здійснювалося протягом 2013–2018 років на базі п'яти закладів післядипломної освіти.

О. Г. Ворон у п. 3.1 чітко зазначено мету, завдання та гіпотезу експерименту. Заслужовують позитивної оцінки представлені в діаграмах та таблицях дані, що стосуються учасників та експертів експерименту (розподіл за педагогічним стажем, статтю, місцем проживання тощо).

Характеристика рівнів сформованості інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу подана автором у таблиці 2.2, а показники рівнів інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу представлено в таблиці 2.3.

Використання при обчисленнях динаміки підвищення рівня інформаційної культури директорів ЗНЗ критерію Крамера-Уелча, критеріїв χ^2 та Макнамари переконливо свідчать про ефективність застосування розробленої автором моделі управління розвитком інформаційної культури директора ЗНЗ та навчально-методичного комплексу в практику діяльності закладів післядипломної освіти.

Дискусійні положення та зауваження. На основі здійсненого аналізу проміжних і кінцевих результатів наукового пошуку ми дійшли висновку щодо її високої оцінки, теоретичного і практичного значення, а також перспективності. Водночас висловлюємо окремі побажання і питання дискусійного характеру.

1. Як зазначалося вище, дисертанткою було здійснено аналіз базових понять, уточнено їхній зміст і характеристику, однак, вважаємо, що робота виграла б за умови ширшого аналізу таких понять, як «розвиток», «управління розвитком» та «інформаційна компетентність директора ЗНЗ».

2. Про методологічну зрілість дисертантки свідчить вживання в роботі поняття «менеджер освіти», інноваційної форми методичного і управлінського супроводу розвитку інформаційної культури директора ЗНЗ у рамках «Школи менеджерів». Однак, на нашу думку, варто було б детальніше представити авторське бачення хто саме належить до означеної категорії менеджерів.

3. Автор дисертаційного дослідження детально аналізує шляхи і форми розвитку інформаційної культури директора ЗНЗ в післядипломній освіті, однак, практичне значення даного дослідження було б ширшим, якби автор сконцентрував більшу увагу на шляхах вирішення існуючих проблем на рівні закладу післядипломної освіти щодо управління інформаційною культурою директора ЗНЗ (підготовка науково-педагогічних працівників закладів ОППО до такої діяльності, наявність і відповідність матеріально-технічного забезпечення цього процесу тощо).

Загальний висновок. Висловлені побажання є дискусійними і не знижують наукового значення кінцевих результатів дослідження О. Г. Ворон

та не впливають на його високу оцінку. Результати дослідження містять наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, є важливими і перспективними для педагогічної науки. Дисертаційне дослідження О. Г. Ворон з теми «Управління розвитком інформаційної культури директора загальноосвітнього навчального закладу в післядипломній освіті» є завершеним, цілісним науковим дослідженням, яке за своїм змістом, рівнем новизни, теоретичного і практичного значення отриманих результатів відповідає вимогам МОН України (згідно з «Порядком присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1159), а її автор Ольга Григорівна Ворон заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) зі спеціальності 13.00.06 – теорія та методика управління освітою (011 – освітні, педагогічні науки).

Офіційний опонент

Кандидат педагогічних наук,
Начальник відділу освіти, молоді та спорту
Чаплинської селищної ради

О. С. Кулик

Голова Чаплинської селищної ради

О.Г. Фаустов